

Юридична термінологія у професійному спілкуванні

Навчальні питання:

1. Юридична термінологія.
2. Поняття, слово та термін.
3. Юридичні терміни, їх ознаки.
4. Класифікація юридичних термінів.
5. Термінологічні проблеми законодавства.

Література

- * 1. Артикуца Н.В. Мова права і юридична термінологія : навч. посіб. / Н.В.Артикуца. – 2-ге вид., змін. і доп. – К. : Стилос, 2004. – 277 с.
- * 2. Красницька А.В. Юридичні документи: техніка складання, оформлення та редагування : посібник /А.В.Красницька. – 2-ге вид., доповн. і переробл. – К. : Парламентське вид-во, 2006.
- * 3. Проценко Г. П. Правнича лінгвістика : навч. посіб. / Г. П. Проценко та ін.; за заг. ред. С.М. Гусарова. – К. : А.В. Паливода, 2010. – 312 с.

Українська юридична термінологія

є одним з давніших пластів термінологічної лексики української мови, який своїми коренями сягає глибокої дописемної старовини — доби звичаєвого права. Найдавніші зразки актової мови і юридичної термінології дохристиянської Русі X ст. містять Правда Руська, Договори руських із греками 907, 911 і 944 рр., документи князівського законодавства.

Небажаними явищами в юридичній термінології є: багатозначність, синонімія, дублетність, варіативність, омонімія, експресивно-стилістична забарвленість.

- * *Основні напрями унормування сучасної української юридичної термінології* — усунення кальок з російської мови і пропонування замість них власне українських термінів.

Теоретичні і прикладні проблеми юридичного термінознавства:

- * дефініція юридичного терміна та її види, — способи і засоби семантизації правових термінів у словниках різних типів,
- * — структура і компоненти словникової статті у юридичних і лінгвістичних словниках,
- * — методика складання реєстру термінологічних одиниць на матеріалі законодавчих та
- * інших джерел,
- * — принципи і шляхи систематизації термінів у юридичних тезаурусах,
- * — створення комп'ютеризованого банку термінів права,
- * — розроблення робочих програм для відбору, класифікації і систематизації
- * термінологічного матеріалу (термінів, термінологічних словосполучень, терміноелементів),
- * — створення спеціалізованої інформаційно-пошукової системи,
- * — переклад юридичних термінів (для перекладних словників),
- * — способи ілюстрування термінологічного матеріалу,
- * — система посилань та умовних скорочень у словниках різних типів та ін.

Поняття, слово та термін

- * **Слово** – лінгвістична категорія і означає «найменшу самостійну і вільно відтворювану в мовленні відокремлено оформлену значеннєву одиницю мови»
- * **Поняття** – це логічна категорія, «... думка, яка шляхом указівки на деяку ознаку виокремлює з універсалу й узагальнює в клас предмети, яким притаманна ця ознака»
- * Поняття та категорії – це ідеальні образи процесів та явищ. Їх словесним виразом є **терміни**, які становлять поняття у знаковій формі, є їх символом, засобом, за допомогою якого здійснюється точне найменування понять

**СЛОВНИК
ЮРИДИЧНИХ
ТЕРМІНІВ**

/РОСИЙСЬКО-УКРАЇНСЬКИЙ/

Юридичний термін

ТАУМАЧНИЙ
СЛОВНИКСУЧАСНИХ ЮРИДИЧНИХ
ТЕРМІНІВ
ГОСПОДАРСЬКОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ

АЯ

слово (або словосполучення), яке використовується у законодавстві України, юридичній доктрині та правозастосовній практиці, однозначно виражає поняття (категорію), послідовно використовується у ньому, незалежно від контексту, взаємопов'язане з іншими юридичними термінами та є стилістично нейтральним.

Види юридичних термінів за належністю до галузей права

- * а) загальні юридичні терміни – терміни, що стосуються всіх галузей права (наприклад, терміни «громадянин», «право», «відповідальність»);
- * б) галузеві юридичні терміни – терміни, притаманні лише одній галузі права (наприклад, кримінально-правовими термінами є «крадіжка», «вбивство», а термінами трудового права – «робочий час», «трудовий договір»). Галузеві юридичні терміни відображають специфіку конкретної сфери суспільних відносин. Наприклад, трудове право регулює відносини у сфері праці, а тому в цій галузі використовуються відповідні терміни («прийом на роботу», «звільнення», «відпустка», «трудовий договір»). Такі галузеві юридичні терміни повинні використовуватися в інших галузях права в тому значенні, яке надав їм законодавець, без зміни їх семантичної основи;
- * в) міжгалузеві юридичні терміни – терміни, притаманні для декількох (як правило, суміжних) галузей права (наприклад, для кримінального процесу та кримінального права міжгалузевими юридичними термінами є «потерпілий», «звільнення від кримінальної відповідальності»).

Види юридичних термінів за способом формування

- * 1) *власне юридичні терміни*;
- * 2) *запозичені терміни* – терміни, що запозичені із загальноновживаних слів (наприклад, терміни «воля», «діяльність»), спеціалізованих неправових термінів (наприклад, терміни «аборт», «афінаж», «вогнепальна зброя») або спеціалізованих правових термінів (наприклад, терміни «цінні папери», «банкрутство», «антиконкурентні узгоджені дії» в КК України).

Поняттєвий апарат права

поняттєвий апарат права – це сукупність поняттєвих апаратів галузей права, що складається з логічно пов'язаних і структурно впорядкованих понять і категорій, виражених за допомогою термінів (термінологічних зворотів) та роз'яснених за допомогою визначень (дефініцій), який є знаряддям формування норм права в нормативно-правових актах і призначений для передачі адресату правової інформації, що вміщена у нормах права.

Основні вимоги до юридичної термінології

- * 1) **офіційність юридичної термінології**. Перший аспект офіційного характеру полягає у *директивності* тексту нормативно-правового акта.
- * Другий аспект офіційного характеру передбачає *експресивну нейтральність* його стилю, емоційну виваженість.
- * 2) **чіткість юридичної термінології** – викладення юридичної термінології у тексті нормативно-правових актів повинно бути виразним, точним, зручним для читання, вичерпним.
- * 3) **зрозумілість юридичної термінології** – це простота, ясність та доступність термінології. Зрозумілість юридичної термінології забезпечується завдяки відповідному відбору термінів і термінологічних зворотів, дотриманню певних правил їх вживання.
- * 4) **єдність юридичної термінології**. Ця вимога має два аспекти – змістовний та формальний. *Змістовний аспект єдності юридичної термінології* можна розглядати у вузькому та широкому розумінні.
- * 5) **стислість юридичної термінології** означає, що нормативно-правовий акт повинен бути викладений небагатослівно, лаконічно, у ньому не повинна існувати тавтологія, багатослівні формулювання.

Термінологічні проблеми законодавства

Використання у нормативно-правових актах термінології, яка не є експресивно нейтральною:

- * **архаїзмів**, тобто застарілих слів (наприклад, термінологічний зворот «електронно-обчислювальна машина», замість «комп'ютер»);
- * **жаргонної лексики та просторіч**. Просторіччя – це різновид розмовно-побутової мови, яка найбільш поширена і активно проникає у правові документи, у тому числі законодавчі акти; Наприклад, просторіччя вжиті у статтях 207 – «виручка», 302 – «нажива», «звідництво». *Жаргони* (фр. *jargon*, від галло-романськ. *gargon* – базікання) – мова, перемішана довільно дібраними або перекрученими формами слів, якою ... користуються окремі соціальні групи людей (наприклад, у ст. 256 КК України використовується жаргонне слово «сходка»).
- * **емоційно забарвлених епітетів** (наприклад, у диспозиції ч. 1 ст. 434 КК України передбачена відповідальність за *погане* поведження з військовополоненими).

Термінологічні проблеми законодавства

- * **Наявність у текстах нормативно-правових актів полісемантичних (багатозначних) слів.** Наприклад, У Кодексі законів про працю України використовується багатозначне слово **«робота»** в різних значеннях – як виробнича діяльність (зокрема, в статтях 60, 66, 69), як трудова функція (зокрема, в статтях 46, 107), а також як місце праці (наприклад, у статтях 40, 118, 187). В окремих випадках досить складно визначити, що мав на увазі законодавець, використовуючи слово **«робота»**.

Термінологічні проблеми законодавства

- * **Вживання у тексті нормативно-правового акта різних термінів, які позначають одне і те ж поняття (синонімів).**

Синонім (з гр. *synonymia* – одноіменність) – це слова однієї і тієї ж частини мови, які мають значення, що повністю або частково співпадає. Наприклад, термінологічним недоліком КК України є використання у різних статтях таких синонімів: **«спонукання»** (ст. 323), **«схиляння»** (статті 315, 324), **«втягнення»** (статті 303, 304), **«залучення»** (статті 307, 317 КК)

Термінологічні проблеми законодавства

- * **Використання у текстах нормативно-правових актів однакових термінів для найменування різних понять.** В окремих випадках без цього обійтися неможливо. Наприклад, термін **«близькі родичі»** позначає різні поняття у нормативно-правових актах. Так, в кримінальному та кримінально-процесуальному праві до близьких родичів віднесені батьки, дружина (чоловік), діти, рідні брати і сестри, дід, баба, онуки, а відповідно до ст. 12 Закону України від 16 липня 1999 року «Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людині» до них належать батько, мати, син, дочка, дід, баба, онук, онука, брат, сестра, дядько, тітка, племінник, племінниця.

Термінологічні проблеми законодавства

- * Вживання у текстах нормативно-правових актів іншомовних термінів, зміст яких потребує додаткового з'ясування.**
- * Використання вузькоспеціалізованих термінів, які не є власне юридичними та запозичені у законодавство України з різноманітних спеціалізованих сфер (наприклад, з медицини, науки, техніки).**
- * Використання термінології, яка не властива тим нормативно-правовим актам, які безпосередньо регулюють відповідні суспільні відносини.**
- * Наявність невиправданої тавтології у текстах нормативно-правових актів.**

Термінологічні проблеми законодавства

- * **Відсутність у текстах нормативно-правових актів визначень правових понять.** Відсутність у тексті нормативно-правового акта визначень юридичних термінів є негативним явищем. Наприклад, у КК України використовується такий кримінально-правовий термін, як «шантаж» (статті 120, 149, 303 КК України), який не має легальної дефініції.
- * **Надмірна кількість у текстах нормативно-правових актів термінів, які позначають оціночні поняття.**
- * **Наявність в нормативно-правових актах визначень правових понять, які не повністю відображають їх зміст.**